

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Військові походи Скьольдунгів (VII–X ст.)» здобувача ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія» Райтаровської Наталії Григорівни

1. Актуальність теми дисертації

В останні десятиліття гуманітарні науки, зокрема археологія та філологія, накопичили чималий масив знань, які проливають усе більше світла на ранньосередньовічний період історії скандинавських і слов'янських народів, а методологічний інструментарій медієвістів поповнився запозиченнями з інших галузей. Тому назріла потреба проведення нових узагальнюючих досліджень з історії скандинавів і слов'ян у Середні віки.

У сучасній історіографії доволі давно точиться дискусія щодо основних причин та передумов періоду історії Середньовічної Європи, загальновідомому під назвою “Епоха вікінгів”. Дослідження різних аспектів життя вікінгів дозволить доповнити ці суперечки новими аргументами, особливо з економічної точки зору. Західноєвропейські історики дуже мало уваги присвячують генеалогічним дослідженням правлячих династій скандинавських країн через обмежену та суперечливу джерельну базу. Поєднуючи наявну інформацію з писемних джерел із результатами археологічних розкопок, перед сучасними істориками вимальовується нова картина епохи вікінгів у Європі. Зокрема, окремі представники династії Скьольдунгів відіграли важливу роль у історії Середньовічної Європи. Для історії України згадана династія теж має особливе значення, адже на думку багатьох авторитетних дослідників з неї походив літописний князь Рюрик.

Дослідження трансформації відносин данських королів із європейськими правителями ще не ставало об'єктом цілісного дослідження в українській та іноземній історіографії. Комплексне вивчення діяльності представників династії Скьольдунгів зможе заповнити білі плями в історії взаємозв'язків вікінгів з країнами материкової Європи та позбутися застарілих уявлень про Середньовіччя.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 43/12 від 6 грудня 2017 року.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка

та є складовою частиною її науково-дослідної роботи в межах теми «Середньовічна Європа, Візантія, Русь: політичні, економічні, та культурні зв'язки (IX–XIV ст.)» (номер державної реєстрації 0115U003720).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до висвітлення взаємозв'язків династії Скульдунгів з іншими європейськими монархами, військові успіхи у війнах з франкськими імператорами, розширення впливу вікінгів у Східній Європі.

Простежено головні етапи становлення торгово-економічних шляхів, які пов'язували скандинавські країни з Арабським Сходом та Візантією, що зумовило економічний ріст Європи. Вивчення матеріалів насамперед наративних джерел (саг, хронік і житій) дало здобувачу змогу всеохопно висвітлити історію військових походів Скульдунгів, наголосити на їхній значущості для вивчення доби раннього Середньовіччя у Європі. Дисертантка зауважила наявність незначної кількості повідомлень про діяльність представників династії Скульдунгів, водночас зуміла провести на основі цих матеріалів системне дослідження.

Вагомим внеском є використання мультидисциплінарного підходу, що проявилось у застосуванні здобувачем запозичених з археології та філології концепцій і методів.

Дисертантка обґрунтувала висновок, згідно з яким підтверджується значущість представників династії Скульдунгів для дослідження епохи вікінгів взагалі та історії Середньовічної Європи зокрема. Проявами цього стало утворення балто-слов'янської системи комунікацій, яка поєднала Північну Європу із східними державами та Візантійською імперією, зумовивши значний економічний ріст.

Наведені у дисертаційній роботі результати дослідження й опубліковані у наукових статтях належать автору та є його науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати є науково обґрунтованими й достовірними, оскільки повністю підтверджуються сучасними та взаємодоповнюючими методами досліджень. Одержані результати неодноразово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступних положеннях:

Вперше:

– на основі наявних джерел та історіографії комплексно проаналізовано діяльність представників династії Скульдунгів у Середньовічній Європі;

– висвітлено участь данських Скульдунгів у міжнародній європейській торгівлі;

– проаналізовано вплив військової тактики вікінгів на розвиток Середньовічної Європи.

Доповнено і уточнено:

– гіпотези щодо походження літописного Рюрика на основі інформації з нових даних археологічних розкопок;

– окремі підходи щодо аналізу образу вікінгів в тогочасних джерелах;

– гіпотезу про локалізацію Руського каганату (підтримано версію про його розташування у Середньому Подніпров'ї з центром у Києві);

– особливості військових походів Скульдунгів на різні країни Європи;

Набули подальшого розвитку твердження про те, що:

- вікінги відіграли важливу роль у розвитку озброєння в Європі;
- утворення Денло у IX ст. стало фундаментом для включення Англії до складу імперії Канута Великого (1016-1035 рр.)
- Скульдунги, як і вікінги загалом, першочергово були зацікавлені у військових походах; торгівля не була їх основною метою.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Райтаровська Н. Скандинавсько-слов'янські зв'язки у VIII-X ст. (на прикладі політики данських Скольдунгів). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць*. Вип. 19-20. Львів, 2018-2019. С. 35-48.

2. Райтаровська Н. Західний вектор політики Скольдунгів наприкінці VIII – у першій половині IX ст. (на прикладі Каролінзької імперії). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету 2020*. Випуск 21. С.147-157.

3. Райтаровська Н. Руські землі у міжнародному житті Європи в VIII-X ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки» / редкол.: В. В. Трофимович (голов. ред.) [та ін.]*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. Вип. 32. С. 120-127.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

4. Райтаровська Н. Дискусії про походження літописного князя Рюрика. *Записки Львівського медієвістичного клубу*. Редкол.: Юрій Овсінський (голова), Сергій Козловський та ін. Львів, 2016. С. 60–70.

5. Райтаровська Н. Загадка походження Рагнара Лодброка. *Феномен Європи: від традиційного до сучасного. Збірник матеріалів всеукраїнської наукової конференції 10-11 листопада 2017 року*. Львів, 2017. С. 73-81.

6. Райтаровська Н. Дискусії у європейській історіографії щодо походження літописного Рюрика. *Записки НТШ. Т. 271. Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін*. Львів, 2018. С. 525-532.

7. Райтаровська Н. Скьольдунги на міжнародній арені у другій половині VIII-IX ст. від битви під Бравелліром до налагодження дипломатичних стосунків із Каролінгами. *Дні науки історичного факультету: матеріали XI Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, 2018. С. 116-119.

8. Райтаровська Н. Українська та зарубіжна історіографія про військово-політичну діяльність Скьольдунгів у Європі. *Проблеми війн та військового мистецтва / за ред. Л. В. Войтовича*. Львів, 2018. С. 43-51.

9. Райтаровська Н. До питання про початок епохи вікінгів в Європі. *Шевченківська весна – 2019 : історія : матеріали XVII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, 2019. С. 20-23

10. Райтаровська Н. Спроба реконструкції генеалогії династії Скьольдунгів VII-Xст. *Średniowiecze Polskie i Powszechne*. Т.14 (2022), S.275-300

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження середньовічної історії, вдосконалюють методологію скандинаві стичних і славістичних студій. Тому вони мають важливе наукове значення для вивчення всесвітньої історії у Середні віки та можуть бути використані в наукових студіях, підручниках та довідковій літературі, також – у навчальних курсах з відповідних дисциплін для студентів гуманітарних спеціальностей закладів вищої освіти України.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення одержаних результатів дисертації визначається тим, що нагромаджений фактичний матеріал, спосіб його узагальнення та систематизації, наведені висновки роботи дозволяють ґрунтовно вивчити минуле скандинавів і слов'ян у ранньосередньовічний період. Отримані

результати можна використати в науково-дослідній діяльності при подальшому вивченні середньовічної історії скандинавів і слов'ян, під час складання навчальних курсів і при підготовці навчально-методичних посібників, підручників, узагальнюючих праць.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на науковому семінарі кафедри історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 11 жовтня 2023 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Загалом дисертаційна робота Райтаровської Наталії Григорівни «Військові походи Скьольдунгів (VII–X ст.)» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій науково обґрунтовано роль представників династії Скьольдунгів в епоху вікінгів, проаналізовано їх військові походи на материкову Європу, взаємозв'язки з іншими європейськими монархами, висвітлено роль «морських конунгів» і вплив торгових шляхів на формування політичного впливу та економічного росту.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Військові походи Скьольдунгів (VII–X ст.)» **відповідає** вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

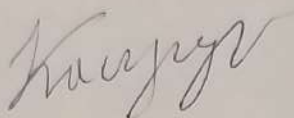
2. Дисертація відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

3. Наукові праці Райтаровської Наталії Григорівни, опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

4. Дисертація «Військові походи Сцьольдунгів (VII–X ст.)» Райтаровської Наталії Григорівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні фахового семінару,
завідувач кафедри історії середніх віків
та візантиністики,
д-р іст. наук, доц.

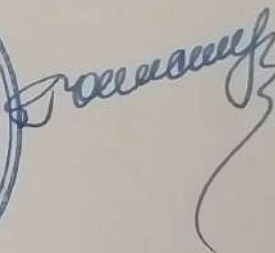

Олександр КАЩУК

11 жовтня 2023 року

Підпис доц. Олександра Кащука засвідчую.

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доц.

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА